

Àmbit social i criminològic

INVESTIGACIÓ

Producció pròpia, 2012

El temps en la justícia de menors

(INFORME EXECUTIU)

Autors

Àrea d'Investigació i Formació Social i
Criminològica

Any 2013

(INFORME EXECUTIU)

El temps en la justícia de menors

*“Res s’assembla tant a la injustícia
com la justícia tardana”*

Sèneca

Equip de treball

Direcció i redacció de la recerca:

Manel Capdevila Capdevila (*responsable d'investigació*)

Marta Ferrer Puig (*cap de l'Àrea d'Investigació i Formació Social i Criminològica*)

Marta Blanch Serentill (*investigadora col·laboradora i anàlisi estadística*)

Altres autors:

Berta Framis Ferrer (*tècnica de recerca*)

Oriol Arronis Camps (*tèctic de recerca becat i suport tèctic*)

Aina-Itziar Coloma González (*tècnica de recerca becada i suport tèctic*)

Assessorament, anàlisi de dades i supervisió de l'informe:

Ismael Loinaz Calvo (*Facultad de Psicología, Departamento de Personalidad, Evaluación y Tratamiento Psicológico, Universidad del País Vasco –UPV/EHU*)

Avís legal

Aquesta obra està subjecta a una llicència de [Reconeixement-NoComercial-SenseObraDerivada 3.0 No adaptada de Creative Commons](http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/deed.ca) el text complet de la qual es troba disponible a <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/deed.ca>

Així doncs, es permet la reproducció, la distribució i la comunicació pública del material, sempre que se citi l'autoria del material i el Centre d'Estudis Jurídics i Formació Especialitzada (Departament de Justícia) i no se'n faci un ús comercial ni es transformi per generar obra derivada.

Índex

Introducció.....	5
Sigles i conceptes	6
2. La recerca	9
2.1 Finalitat.....	9
2.1.1 Objectius	9
2.2 Metodologia	10
3. Conclusions.....	14
3.1 Interès de l'estudi del temps en la justícia de menors: influència de la celeritat en l'eficiència i l'eficàcia del sistema penal juvenil	14
3.1.1 La celeritat com a percepció de l'eficiència de l'Administració de justícia.....	14
3.1.2 Incidència de la celeritat en l'efectivitat de la pena	15
3.2 Principals aportacions de la recerca	16
3.2.1 Característiques del procediment de justícia juvenil.....	16
3.2.2 Respecte al temps que es triga a resoldre els <i>procediments base</i> ..	19
3.2.3 Durada del temps segons algunes variables.....	22
4. Recomanacions.....	28

Introducció

El Consell Rector del Centre d'Estudis Jurídics i Formació Especialitzada, en la reunió ordinària d'aprovació del pla d'activitats anual del Centre per a l'any 2012, va aprovar, entre altres activitats de formació i investigació, la realització de la recerca *El temps en la justícia de menors*. Aquesta recerca respon a l'interès de diferents serveis de la Direcció General d'Execució Penal a la Comunitat i de Justícia Juvenil per conèixer el temps que triga el sistema penal juvenil a donar resposta a les conductes disruptives dels joves que hi arriben.

L'estudi del temps que transcorre entre la data de la comissió d'un fet delictiu per part d'un menor fins a la data de la resolució judicial del cas, o la data de la sentència en cas que s'imposi una mesura, és un dels indicadors que les societats democràtiques actuals articulen per a la valoració del funcionament eficient i/o eficaç de la justícia. Hi ha un ampli consens en el marc teòric consultat respecte al fet que el procediment penal ha de transcórrer sense dilacions innecessàries per ser considerat eficient. En termes d'eficàcia (és a dir, que la resposta penal produeixi realment l'efecte preventiu i educatiu esperat), també hi ha consens a considerar que la celeritat del procés és positiva, especialment en l'àmbit de menors, si bé també comprovarem que la recerca empírica no sempre ho corrobora.

Barcelona, gener de 2013

Sigles i conceptes

Glossari de sigles

ATM: Assessorament tècnic de menors

CGPJ: Consejo General del Poder Judicial

CRAE: Centre Residencial d'Acció Educativa de la DGAIA

CSMIJ: Centre de Salut Mental Infantil i Juvenil

DGAIA: Direcció General d'Atenció a la Infància i a l'Adolescència

DGEPCJJ: Direcció General d'Execució Penal a la Comunitat i de Justícia Juvenil

DGSP: Direcció General de Serveis Penitenciaris

GIF: Base de dades de la Fiscalia de Menors de Catalunya

JOVO o SIJJ: Aplicació informàtica de gestió d'expedients del sistema d'informació de justícia juvenil

LECrim: Llei d'enjudiciament criminal

LORPM: Llei orgànica 5/2000, de 12 de gener, reguladora de la responsabilitat penal dels menors

MEINA: Menor Estranger Indocumentat No Acompanyat

MRM: Mediació i Reparació de Menors

SMAT: Servei de Mediació i Assessorament Tècnic

Conceptes generals de la recerca

La Fiscalia de Menors, quan té prou indicis de la comissió d'un delictes, obre un procediment. En aquest procediment, poden haver-hi un o més menors imputats pels mateixos fets delictius.

A l'efecte d'aquesta recerca, distingirem el procediment de la Fiscalia de Menors del *procediment base*. El **procediment base** és el procés que se segueix individualment amb cadascun dels menors implicats en un procediment obert per la fiscalia l'any 2008, ja que cada jove pot tenir respostes diferents en temps diferents. És a dir, un únic procediment de la Fiscalia de Menors suposa tants *procediments base* com menors hi estiguin implicats.

El *procediment base* comprèn totes les actuacions realitzades, per diverses instàncies, des de la comissió dels fets delictius per part d'un menor fins a la primera resolució judicial que tanca el procediment.

En la recerca, hem recollit com a **resolució** la primera decisió del jutge de menors, sense que hagi de tenir fermesa, i que pot ser: de sobreseïment, absolutòria o condemnatòria.

El **sobreseïment lliure** és l'arxiu de la causa amb un resultat equivalent a l'absolució i s'ha de dictar (art. 637 de la LECrim):

- quan no hi ha indicis que s'hagin comès els fets;
- quan el fet no és constitutiu de delictes;
- quan els imputats estan exempts de responsabilitat penal.

Segons l'article 19 de la LORPM, el ministeri fiscal també pot sol·licitar al jutge el sobreseïment lliure de la causa quan s'hagi portat a terme la conciliació o la reparació amb la víctima.

El **sobreseïment provisional** és l'arxiu temporal de la causa; és a dir, hi ha la possibilitat de reobrir les actuacions judicials mentre els fets no hagin prescrit. El sobreseïment provisional s'ha de dictar (art. 641 de la LECrim):

- quan no és clar que s'han comès els fets;

- quan és clar que s'han comès els fets, però no hi ha motius suficients per acusar a persones determinades.

La **prescripció del fet delictiu** és una de les causes d'extinció de la responsabilitat criminal i es produeix pel simple transcurs del temps a partir de la comissió del fet. El Codi penal regula la prescripció en els articles 130 i següents, determina els diferents temps de prescripció segons la gravetat del delictiu i determina la forma de comptabilitzar-la. L'article 15 de la LORPM especifica els temps de prescripció en el cas de la justícia de menors. La modificació del Codi penal de l'any 2010 (Llei orgànica 5/2010, de 22 de juny) va introduir unes noves condicions que afecten la forma de computar el temps de la prescripció, però, com que no afecten l'any d'estudi (2008), no les abordem en aquest apartat.

S'ha considerat **antecedent** qualsevol altra causa que se li hagi obert al menor abans del *procediment base*.

Reincidència: al llarg de la tramitació del *procediment base* o bé després de la finalització de la resolució judicial, alguns joves infractors cometen nous fets delictius i se'ls obren nous procediments judicials. Aquests nous procediments els hem considerat, només a l'efecte d'aquesta recerca, com a reincidències.

Taula 1. Durada del procediment penal juvenil segons els diferents estudis publicats a Espanya

Espai de temps estudiat	Temps (en mesos)	Any	Lloc	Estudi
Des de la comissió del fet delictiu fins a l'inici de l'execució de la mesura	11,7	2004	Girona	DGEPCJJ Girona (inèdit)
	14,5	2006	Girona	DGEPCJJ Girona (inèdit)
	14,8	2009	Barcelona	Amat <i>et al.</i> (2010)
Des de la remissió de l'expedient al jutjat fins a la resolució	8,6	2005	Espanya	CGPJ (estimada)
	7,1	2008	Espanya	CGPJ (estimada)
Des de la comissió del fet delictiu fins a l'arxiu de l'expedient	17,6-19,5	2002	Andalusia	Pérez Jiménez (2006)

2. La recerca

Com a resultat del procés de detecció de necessitats de recerca impulsat per la Unitat d'Investigació del Centre d'Estudis Jurídics i Formació Especialitzada (CEJFE), el Servei de Centres Educatius, l'SMAT i l'Àrea de Medi Obert de la DGEPCJJ van fer la proposta d'analitzar el temps total que empra el sistema de justícia juvenil a Catalunya en la resolució definitiva dels procediments oberts als menors d'edat penal; és a dir, el temps que transcorre entre la data de la comissió del fet delictiu i la data de la resolució judicial definitiva sobre el cas (o la data de sentència en cas que s'imposi una mesura).

2.1 Finalitat

La recerca aporta dades a la DGEPCJJ sobre el temps mitjà d'actuació que empra cada òrgan que intervé en el procés de resolució de les causes obertes a menors. Una resposta propera al fet delictiu es considera d'especial rellevància en el cas de la justícia de menors. La finalitat, per a la DGEPCJJ, és poder analitzar els períodes de temps i millorar-ne els que són de la seva competència, en cas que es consideri necessari, mitjançant la gestió, organització i prioritització dels recursos en funció d'aquests fluxos temporals.

2.1.1 Objectius

- a) Comptabilitzar el temps total que transcorre entre la data de la comissió del fet delictiu per part d'un menor i la data de la resolució judicial definitiva sobre el cas (o la data de sentència en cas que s'imposi una mesura).
- b) Comptabilitzar els temps parcials (de les actuacions identificades com a rellevants) en què es divideix l'actuació dels diferents òrgans que hi intervenen (Fiscalia de Menors, jutjats de menors i DGEPCJJ).
- c) Determinar si els períodes temporals anteriors resulten diferents en funció del tipus de sentències (condemnatòria o absolutòria) i de les resolucions de sobreseïment definitiu.

- d) Esbrinar si hi ha altres variables independents controlades en l'estudi que es relacionen amb una variació de la durada d'aquests intervals (gènere, edat, nacionalitat, territori, jutjat, etc.).
- e) Saber si hi ha diferències en els períodes temporals esmentats entre l'any d'estudi (2008) i un altre any de control (2005).

2.2 Metodologia

Cal recordar que el *procediment base*, com hem explicat en el capítol de "Sigles i conceptes", és el procés seguit individualment amb cadascun dels menors implicats en un procediment obert per la Fiscalia de Menors l'any 2008. És a dir, un únic procediment de la Fiscalia de Menors comporta tants *procediments base* com menors hi estiguin implicats.

Els procediments de fiscalia oberts l'any 2008 són 5.776. El nombre de *procediments base* són en total 8.059, però, cal separar-ne els casos de MRM (que sumen 1.726 procediments), de manera que la xifra amb la qual finalment treballarem per donar resultats sobre el temps en la justícia de menors és de 6.333 procediments.

Els casos de MRM es treballen a part.

El nombre de *procediments base* implica a 5.523 joves diferents. En la resta de *procediments base* de l'any 2008 (2.536, el 31,5%), els joves estan repetits en un altre procediment.

Els *procediments base* oberts l'any 2008 els hem seguit fins al 31 de desembre de 2011 a fi de veure'n l'evolució i els temps parcials que cadascun ha seguit a través de la fiscalia, l'equip tècnic i el jutjat de menors.

S'ha revisat també fins a la mateixa data (31/12/2011) si en l'expedient del jove apareixen nous procediments de fiscalia que impliquin nous delictes comesos amb posterioritat del procediment obert l'any 2008. En cas afirmatiu, hem distingit els casos en què el nou delicte va ser comès *durant* el *procediment base*, dels casos en què el nou delicte va ser comès *després*. Atès que el

període de seguiment és molt curt, aquestes dades no es poden considerar com una bona mesura de reincidència, però sí com un indicador de tendència.

La presa de decisions respecte a l'any que havíem de seleccionar va seguir algunes consideracions. Es van descartar els anys anteriors a 2008 per tal de no donar resultats massa antics respecte a la situació actual. També es va descartar l'any 2009 perquè fou l'any del trasllat a Barcelona de tots els jutjats de menors d'aquesta província, i de la Fiscalia, a la Ciutat de la Justícia. Hi havia la sospita que això podia haver-hi alentit els processos de manera conjuntural per tots els inconvenients del canvi d'ubicació i, d'aquesta manera, hagués desvirtuat la generalització dels resultats que s'obtinguessin.

L'any 2010 es va descartar perquè se sospitava que molts dels procediments encara estarien pendents de finalitzar i no es podria donar informació suficient. D'altra banda, l'any 2010 s'ha produït una de les reformes del Codi penal d'adults, la Llei orgànica 5/2010, de 22 de juny, que afectava el temps de prescripció dels delictes també de la jurisdicció de menors. Això ha provocat algunes interpretacions diferents entre la judicatura respecte al temps de prescripció i quines són les actuacions que paralitzen o no el període de prescripció dels fets delictius. Ara bé, aquest estudi no es veu afectat per aquesta casuística, atès que analitza els procediments oberts l'any 2008 i, com hem dit, la modificació d'aquest aspecte del Codi penal es va produir l'any 2010 i afecta sobretot a partir de l'any 2011.

L'inici de la recerca va ser entre novembre i desembre de 2011, en què vam portar a terme un estudi de pilotatge de les primeres dades facilitades a través de l'Àrea de Planificació i Projectes Estratègics, adscrita a la DGSP. Aquest procés previ responia a la necessitat de familiaritzar-nos amb les dades, entendre la complexitat dels procediments judicials i concretar les variables que calia recollir.

L'extracció definitiva de les dades del JOVO es va dur a terme entre gener i febrer de 2012 i ens ha servit per construir totes les variables relacionades amb els procediments que calia estudiar, els fets comesos, els joves implicats i les actuacions dels diferents òrgans que hi intervenen.

Per tal de poder comparar les dades de 2008 amb les d'un altre any anterior i veure si s'havien produït canvis en els intervals temporals o si, per contra, es mantenien estables, vam extreure la mateixa informació del JOVO de tots els procediments donats d'alta durant l'any 2005 (N = 7.383). Les dades d'aquest any només s'han utilitzat com a grup de control i no se n'ha fet cap altra anàlisi, tret de la comparació amb les de 2008.

Durant el mes de març de 2012, vam dur a terme una segona recollida de dades a la Fiscalia de Menors de Barcelona per tal d'obtenir les dates dels procediments que no consten en el JOVO. En primer lloc, vam fer una extracció manual de totes les causes obertes a Barcelona el 2008 a través de l'aplicació GIF de la Fiscalia de Menors. Més tard, la fiscalia ens va proporcionar un arxiu informàtic amb les dades de la resta de províncies, Girona, Tarragona i Lleida.

Una vegada obtingudes totes les dates, vam construir les variables que reflectissin tots els períodes temporals, explicitant-hi el temps transcorregut en dies des d'una data a l'altra.

Les variables temporals construïdes són les següents: *temps global*, el que va des de la comissió del fet delictiu fins a la resolució judicial dictada en sentència (no s'hi inclou si hi ha hagut recursos posteriors); *temps 1*, el que va des del fet delictiu fins a la incoació de l'expedient per part de fiscalia; *temps 2*, temps de gestió del procediment judicial de la fiscalia que va des de la incoació de l'expedient (o les diligències prèvies, si n'hi ha hagut) per part de fiscalia fins a la remissió al jutjat. Aquest temps l'hem subdividit en temps parcials:

El temps 2.1 és el que va des de les diligències prèvies fins a la incoació de l'expedient per part de fiscalia.

El temps 2.2 és el que va des de la incoació fins a l'escrit d'al·legacions o conclusió de l'expedient en cas que se'n demani un sobreseïment. Dins d'aquest interval, hi ha el temps que va des de la petició de l'informe tècnic d'assessorament i/o de conciliació per part de fiscalia fins al lliurament d'aquest informe per part dels equips tècnics. Per tal d'identificar-lo dins de l'estudi, l'hem anomenat el temps 2.2.1.

El temps 2.3 és el temps que va des de l'escrit d'al·legacions fins a la remissió al jutjat.

El temps 3 és el temps de gestió del procediment judicial del jutjat de menors. Va des de l'arribada del cas al jutjat fins a la resolució final o sentència. Aquest temps l'hem subdividit en temps parcials (que no afecten els sobreseïments, que tenen un temps únic des de l'arribada al jutjat fins a la resolució):

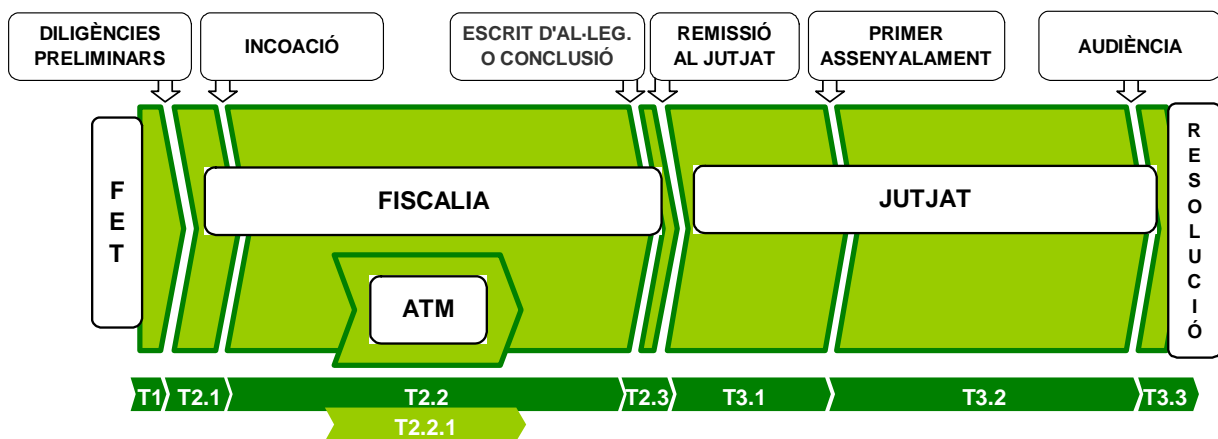
El temps 3.1 és el temps que va des de l'arribada del cas al jutjat fins a la primera data d'assenyalament.

El temps 3.2 és el temps que va des del primer assenyalament fins a l'audiència.

El temps 3.3 és el temps que va des de la celebració de l'audiència fins a la resolució de sentència.

Per a algunes anàlisis comparatives amb l'any 2005, les agrupacions de temps han estat diferents per permetre la comparació amb les dades disponibles d'aquell any, però en cada cas s'indica específicament quins són els períodes comparats.

Gràfic 1. Distribució global i parcial del temps de tot el procediment judicial

3. Conclusions

3.1 Interès de l'estudi del temps en la justícia de menors: influència de la celeritat en l'eficiència i l'eficàcia del sistema penal juvenil

Aquesta recerca es proposa l'estudi del temps objectiu que transcorre entre la comissió d'una infracció penal per part d'un menor i el moment en què el sistema penal hi respon.

En general, hem vist que aquest temps objectiu es considera interessant que sigui analitzat per dos motius ben diferents:

- En primer lloc, perquè l'eficiència del sistema judicial s'associa al fet que es resolguin els assumptes amb agilitat. Aquest és un aspecte general, ja que la rapidesa o no demora en els serveis se sol vincular a l'eficiència dels serveis públics de diferents sectors: esperes sanitàries, expedients de creació d'empreses, resposta a reclamacions, etc.
- En segon lloc, per la incidència que el pas del temps entre fet delictiu i resposta judicial pot tenir en l'eficàcia de la pena o de la resposta que l'infractor pugui rebre. Aquest aspecte és especialment rellevant en l'àmbit penal juvenil.

3.1.1 La celeritat com a percepció de l'eficiència de l'Administració de justícia

Diversos autors associen l'eficiència judicial a la rapidesa i diligència en les tramitacions. Com podem veure en el recull bibliogràfic respecte a aquest punt del discurs, la rapidesa de la resposta judicial es vincula directament amb l'eficiència. Com més rapidesa, més eficiència del sistema.

Segons dades del CGPJ, i en relació amb totes les jurisdiccions, l'any 2008, el motiu de reclamació o queixa feta pels ciutadans més freqüent es referia a la demanda *d'una tramitació àgil dels assumptes que els afectin i a conèixer-ne*

les causes dels endarreriments, la qual cosa assenyala la importància que té la gestió del temps com a valor i indicador de qualitat per als ciutadans.

Així doncs, malgrat que no disposem de dades específiques, podem entendre que també la jurisdicció de menors estaria afectada per aquesta concepció que com més celeritat en la resolució dels procediments, més percepció d'eficiència del sistema d'Administració de justícia.

3.1.2 Incidència de la celeritat en l'efectivitat de la pena

El segon punt que destacàvem té a veure amb el concepte eficàcia de la pena o de la resposta judicial que pugui rebre el menor. En la jurisdicció de menors, cobra una especial rellevància la celeritat del procés per diferents motius de caire jurídic, criminològic i psicopedagògic. En el capítol destinat a concretar el marc teòric d'aquesta recerca, hem fet una anàlisi de cadascuna d'aquestes perspectives. A tall de conclusió, podem dir que totes apunten a una mateixa intenció: l'eficàcia de la pena en termes d'evitació d'una nova conducta infractora i de contribució a l'educació/socialització del menor.

En la jurisdicció de menors, nombroses normes nacionals i internacionals remarquen la importància que el procés sigui ràpid per tal que la resposta sigui eficaç. Aquesta vinculació entre rapidesa de resposta i eficàcia de la pena en termes de prevenció també ha estat analitzada des de la criminologia per diversos autors, que assenyalen que una resposta més ràpida fa la pena més eficaç des del punt de vista de la prevenció especial i general. Aquesta afirmació és, però, teòrica, axiològica, ja que, segons els estudis consultats, no ha estat prou contrastada empíricament i, fins i tot, hi ha estudis que aporten resultats en sentit contrari. Finalment, les aportacions de la psicopedagogia, en relació amb l'eficàcia de la sanció com a mitjà d'aprenentatge de les normes socials, remarquen també la importància que la resposta no sigui només sancionadora, i que, si ho és, estigui propera als fets, si bé aquesta és només una de les múltiples característiques que hauria de tenir un càstig eficaç.

3.2 Principals aportacions de la recerca

Els resultats d'aquesta recerca aporten dades descriptives sobre el temps que es triga a resoldre els procediments penals amb menors. Per a l'exposició i anàlisi dels resultats, els podem organitzar en dos grans grups: el primer se centra a descriure els procediments objecte d'estudi (els corresponents a l'any 2008) i també els joves que hi van estar implicats, els fets delictius i els òrgans professionals que hi van intervenir; el segon grup se centra pròpiament en el temps de durada dels procediments, un tema poc tractat i respecte al qual aquesta recerca aporta les dades més originals.

Pel que fa a la presentació de dades sobre el temps de durada dels procediments, els resultats els podem dividir també en dos grans blocs: el primer bloc aporta dades respecte a la durada total dels procediments judicials de menors i també especificades per òrgans, mentre que el segon bloc presenta de forma sistematitzada la durada dels procediments judicials en funció d'algunes variables d'interès: segons el tipus de resolució, segons el tipus de fets delictius comesos, segons el territori, segons les característiques del jove, segons si s'han pres mesures cautelars, si hi ha hagut noves reincidències fins al moment de finalitzar l'estudi de camp, segons els casos més excepcionals quant a retards i, finalment, en els casos en què s'ha realitzat un programa de MRM.

3.2.1 Característiques del procediment de justícia juvenil

Les característiques dels *procediments base*

L'any 2008 la Fiscalia de Menors va incoar 5.776 procediments a menors de 18 anys. D'aquests el 53,1% tenen un sol implicat. Aquest percentatge ha augmentat 3 punts des de l'any 2005.

Els *procediments base*¹ donats d'alta l'any 2008 són 8.059. D'aquests hem analitzat separatament els que han inclòs un procés de MRM amb resultat positiu (1.726). Així doncs, l'any 2008 hi va haver un total de 6.333 *procediments base* que no inclouen un procés positiu de MRM, la qual cosa suposa un augment del 10,2% respecte a l'any 2005. I sobre aquests 6.333 procediments aportem tot seguit les dades més significatives:

Del total de *procediments base*, el 48,4% són de joves als quals durant l'any 2008 se'ls va incoar un procediment de la jurisdicció de menors per primera vegada.

El 22,3% dels *procediments base* inclouen joves multireincidents (amb més de dos antecedents). Aquests mateixos joves els trobem en el 59,2% dels procediments amb antecedents.

Respecte a 2005, la taxa de procediments oberts per a cada 100.000 habitants joves ha augmentat a Barcelona i Girona, i ha disminuït a Lleida i Tarragona.

Durant la tramitació, el 33,5% dels *procediments base* han tingut nous procediments oberts per nous fets delictius comesos pels joves infractors.

Després de la data de resolució judicial del *procediment base*, el 21,4% d'aquests tenen nous procediments oberts per nous fets delictius comesos pels joves infractors.

Les característiques dels joves

El nombre de joves diferents encausats l'any 2008 és de 5.523. Si separem els 1.454 que van seguir un procés de MRM amb resultat positiu, en total, la població objecte d'estudi és de 4.069 joves.

La majoria d'aquests joves són homes (82,5%).

¹ El *procediment base* és el procés seguit individualment amb cadascun dels menors implicats en un procediment obert per la fiscalia l'any 2008.

Si comparem les característiques dels joves de la mostra de 2008 amb les dels joves de 2005, trobem les diferències següents:

L'any 2008 augmenta el percentatge d'estrangers (38,8% enfront del 32,4%), especialment els procedents de Llatinoamèrica i de la Unió Europea (per la incorporació dels romanesos).² Els procedents del Magrib perden pes percentual entre el global d'estrangers.

Augmenta també el percentatge de joves amb antecedents (51,6% enfront del 40,1%); la proporció de joves de 14 anys en el moment de la comissió del fet delictiu (14,0% enfront del 13,3%); i la proporció de joves de més de 18 anys en el moment de la resolució del procediment (42,8% enfront del 38,3%).

Els fets delictius

En la majoria de *procediments base* el jove ha comès un sol fet delictiu (68,3%), que s'ha tipificat com a delicte (77,6%).

Pel que fa als fets, si comparem l'any 2008 i l'any 2005:

Augmenta el nombre de procediments amb més d'un fet delictiu (31,7% enfront del 27,8%).

Augmenten els fets tipificats com a delictes i no com a faltes (77,6% enfront del 74,9% de l'any 2005).

Per tipus de fets delictius, augmenten els delictes agrupats en la categoria *contra les persones* (33,4% enfront del 29,9%) i de *trànsit* (2,6% enfront del 0,6%), mentre que disminueixen els de les categories *contra la propietat* (48,7% enfront del 49,8%) i *altres delictes* (13,2% enfront del 17,1%).

Augmenta el percentatge de fets violents (50,9% enfront del 47,1%).

² L'any 2007 s'incorporen a la Unió Europea Romania i Bulgària, amb la conseqüència que infractors d'aquestes nacionalitats (registrats el 2005 en la categoria *Resta d'Europa*) s'hagin pogut bolcar en la categoria *Unió Europea*. La majoria dels casos pertanyen a Romania.

Les respostes judicials

Ha disminuït el nombre d'internaments cautelars (3,9%enfront del 4,5%). El 58,2% de les mesures cautelars que es prenen són internaments cautelars.

El 24,1% del total de procediments conclouen amb una MRM positiva. Un altre 8,0% han resultat MRM negatives, percentatge que ha augmentat significativament respecte a 2005 (8,0% enfront del 6,3%).

Les resolucions més dictades són:

En primer lloc, les sentències condemnatòries (56,2%), que es reparteixen de la manera següent: medi obert (39,7%); internament (11,6%); amonestació (4,7%); i extinció de la responsabilitat penal (0,1%).

En segon lloc, trobem les resolucions de sobreseïment (33,6% del total), que es reparteixen de la manera següent: sobreseïment lliure (16,1%); sobreseïment per prescripció (13,5%) i sobreseïment provisional (3,9%).

Finalment, en tercer lloc, trobem les sentències absolutòries (10,3%).

3.2.2 Respecte al temps que es triga a resoldre els *procediments base*

Durada del temps total del *procediment base*

La mitjana de temps total que es triga a resoldre un procediment l'any 2008 és de 440,5 dies, o, el que és el mateix, 14,7 mesos. El temps total dels procediments ha augmentat respecte a l'any 2005, en què era de 407,3 dies (13,6 mesos). Aquest augment de 33 dies de mitjana no ha estat proporcional en totes les fases del procediment judicial:

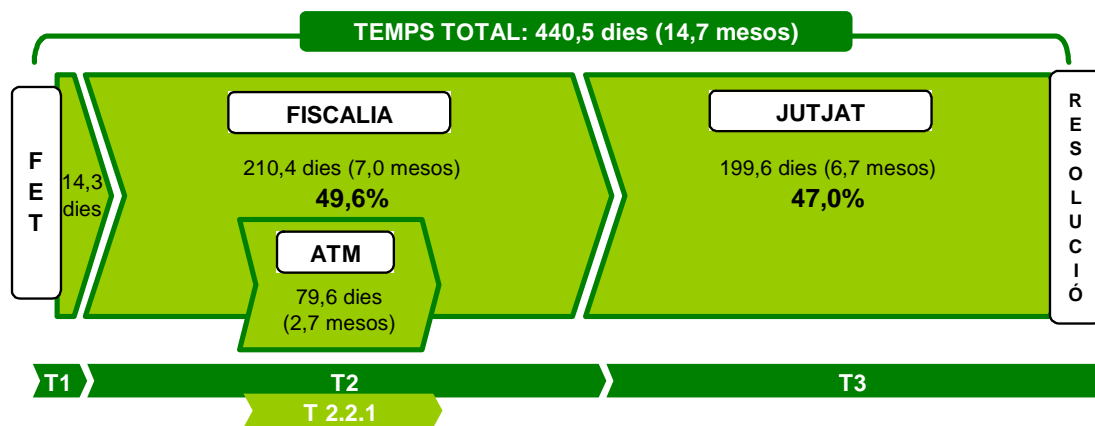
El temps que va des de la comissió del fet fins que es posa en coneixement del ministeri fiscal s'ha mantingut estable.

El temps que es triga a fer l'informe d'ATM s'ha reduït 22 dies de mitjana (de 101,7 dies el 2005 es va passar a 79,6 dies el 2008).

En canvi, el temps que va d'ençà que es finalitza l'informe d'ATM fins a la resolució s'ha incrementat uns 50 dies de mitjana (de 258,9 dies a 309,2 dies).

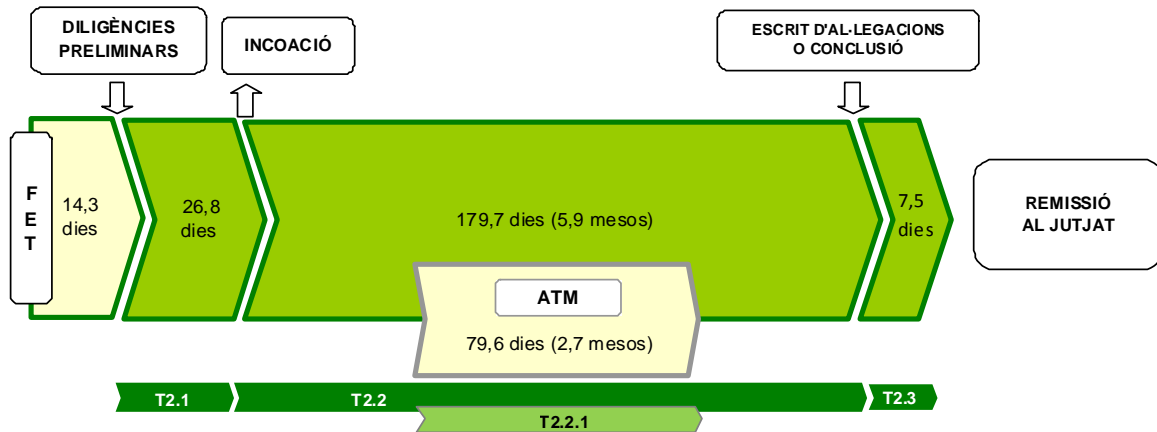
Durada del temps del *procediment base* segons els òrgans

La distribució total del temps que ha durat el procediment es reparteix de la manera següent: el 3,4% del temps, en les diligències policials per denunciar i posar el presumpte fet delictiu en coneixement del ministeri fiscal; el 49,6% del temps l'ocupa la Fiscalia de Menors (incloent-hi el temps d'elaboració de l'informe d'ATM); i el 47,0% restant l'ocupa el jutjat de menors.

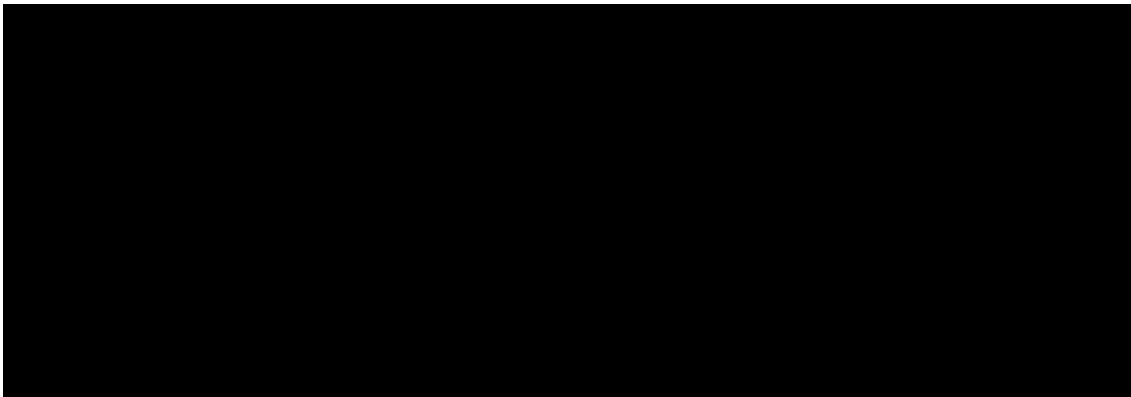

La mitjana de temps del ministeri fiscal és de 210,4 dies (7 mesos). L'interval més gran dins d'aquest espai de temps és el que va des de la incoació del procediment fins a l'escrit d'al·legacions o conclusió del procediment, amb 179,7 dies (5,9 mesos).

La mitjana de temps que es triga a fer les gestions prèvies necessàries per a l'elaboració de l'informe d'ATM i per dur a terme pròpiament l'informe és de 79,6 dies (2,7 mesos). Si ens fixem en el temps que es tarda específicament a fer l'informe, podem dir que un 86,2% dels informes es finalitzen dins el termini de 30 dies.

La mitjana de temps dels jutjats és de 199,6 dies (6,7 mesos). Hi ha dos grans intervals en aquest temps dels jutjats que hem trobat informats: el que va de la remissió de l'expedient fins al primer assenyalament (75,8 dies) i el del primer assenyalament fins a l'audiència (133,6 dies).

El temps que va des de la remissió d'un procediment al jutjat fins a l'assenyalament de l'audiència està en una mitjana de 75,8 dies (2,5 mesos). La llei estableix diferents terminis que cal complir al llarg d'aquest tràmit, els quals sumats donarien un temps molt inferior.

El temps que va des de la finalització de l'audiència fins a l'emissió d'una sentència o resolució (per llei, com a màxim cinc dies) es troba en una mitjana de 22,9 dies (tot i que el termini legal es compleix en el 70,9% dels casos).

En general, es triga més dies a resoldre els procediments quan hi ha més d'un implicat. També quan hi ha involucrat un jove amb antecedents. I també quan s'ha provat de dur a terme un procés de mediació i aquest ha resultat negatiu.

3.2.3 Durada del temps segons algunes variables

Durada del temps del *procediment base* segons el tipus de resolució

El 2008 un de cada tres procediments finalitzats va acabar en sobreseïment (33,6%), les sentències condemnatòries van suposar el 56,1% i les sentències absolutòries, el 10,3%.

Els òrgans judicials dicten més sobreseïments lliures als joves primaris (52,2% del total dels lliures) i conforme van tenint més antecedents, cada cop en trobem en menys proporció. Pel que fa als sobreseïments per prescripció, els procediments que impliquen joves amb antecedents estan més representats en el grup de procediments sobreseguts per prescripció del que els correspondria per mitjana.

Els procediments que es triga més a resoldre són els que finalitzen amb una sentència absolutòria: 532,3 dies de mitjana (17,7 mesos). Per als sobreseïments, es triga de mitjana 438,8 dies (14,6 mesos). Les sentències condemnatòries són les que triguen menys, 421,2 dies (14,0 mesos). Cal tenir en compte que les sentències absolutòries sempre arriben a judici i, per tant, impliquen més gestions i temps, mentre que les condemnatòries tenen una proporció important de *conformitats* de les parts abans d'arribar a judici, la qual cosa escurça sensiblement les gestions i el temps.

Si comparem els temps de l'any 2008 amb els de 2005, els procediments amb sobreseïments per prescripció són els que més han allargat la durada (de 426,5 dies de mitjana el 2005 han passat a 507,8 dies de mitjana l'any 2008, un increment de 81,3 dies). D'altra banda, la diferència dels sobreseïments per prescripció respecte a la resta és molt àmplia: per als sobreseïments lliures es triga 401,3 dies de mitjana l'any 2008 i per als sobreseïments provisionals, 355,3 dies.

Pel que fa als procediments que finalitzen en sentència condemnatòria, els òrgans triguen menys temps a resoldre-los com més greu és la mesura que cal prendre. Així, la més ràpida és la d'internament (354,2 dies), seguida per les mesures de medi obert (432,7 dies) i les que triguen més són les

d'amonestació (493,3 dies). Això indica una clara prioritització dels casos més greus per part dels òrgans jurisdiccionals.

Sorprèn que els procediments que finalitzen amb una amonestació durin tant, si tenim en compte que és la mesura més ràpida per dur a terme. I sorprèn també que els intervals de temps que triguen els tres òrgans –fiscalia, informe d'ATM i jutjat– a resoldre aquests procediments que finalitzen amb una amonestació sigui sempre més llarg que el dels procediments que finalitzen en una mesura de medi obert o d'internament. Segurament, pot tenir a veure amb les característiques del jove, que en força casos és un jove amb molts antecedents i amb qui es poden estar executant altres mesures.

Els procediments que prescriuen

La diferència de temps entre els *procediments base* que prescriuen i els que no prescriuen es produeix en el temps de fiscalia. I, dins dels diferents intervals estudiats, el més rellevant és el temps que va des de la incoació fins a l'escrit d'al·legacions (167,4 dies de mitjana els no prescrits enfront de 239,6 dies els prescrits, 72,2 dies de diferència).

Tot i que en el temps general dels jutjats no trobem diferències entre procediments prescrits o no, sí que observem dilacions significatives a l'hora de fer el primer assenyalament de compareixença o audiència (20,6 dies més de mitjana per als procediments que prescriuen) i, especialment, a l'hora de dictar resolució (97,7 dies més de mitjana per als procediments que prescriuen).

La majoria de variables que hem controlat en aquest estudi no es relacionen significativament amb una durada major o menor dels procediments que prescriuen. Les úniques variables que influeixen en la durada dels procediments que prescriuen són el nombre de fets comesos i la categoria del fet delictiu.

Com més fets delictius comesos en el procediment que és jutja, més possibilitats que s'allargui el procediment.

Els procediments per delictes per *drogues, contra la seguretat del trànsit i contra les persones* són els que, dins dels procediments prescrits, s'han allargat més.

Proporcionalment, prescriuen amb més freqüència els procediments que impliquen a joves estrangers que els que impliquen a joves nacionals.

Durada del temps del *procediment base* segons el tipus de fet delictiu

El temps que es triga de mitjana a resoldre els procediments que impliquen un fet delictiu qualificat inicialment com a falta és de 386,8 dies (12,9 mesos) i per als que impliquen un fet delictiu qualificat inicialment com a delicte és de 456,4 dies (15,2 mesos).

No hi ha diferències pel que fa al temps que es triga a resoldre el procediment segons la categoria de fet delictiu comès, excepte en els delictes relacionats amb les drogues, que triguen més, quasi 100 dies més que la resta. I en el temps de fiscalia és on els procediments per delictes relacionats amb les drogues s'allarguen més i de manera estadísticament significativa.

Si el *procediment base* inclou un sol fet delictiu es triga menys a resoldre'l que si n'hi ha més d'un.

Si el delicte inclòs en el *procediment base* és greu (recordem que els considerem greus quan el procediment finalitza en una mesura d'internament), els procediments es tramiten d'una forma molt més ràpida que la resta (uns 100 dies de mitjana). Aquesta prioritització és comuna a fiscalia, tramitació de l'ATM i jutjat.

Durada del temps del *procediment base* segons el territori

A les províncies de Girona i Lleida, és on els procediments que es van donar d'alta l'any 2008 van trigar, de mitjana, menys temps del territori català. A Barcelona es van resoldre els casos en un temps similar a la mitjana global i Tarragona és la província on més temps es va trigar. La diferència entre els territoris que marquen el temps més alt i el més baix de mitjana és de 168,9 dies (5,6 mesos). Aquestes diferències estan marcades clarament pel temps

que triguen els jutjats de menors i no les trobem en el temps que ocupa a les fiscalies, ni en el dels equips tècnics en l'elaboració de l'informe d'ATM.

El comportament de les diferents variables de control en l'estudi és poc homogeni entre els territoris i incideix de manera diferent en la durada mitjana dels procediments. Així, el nombre d'implicats incideix en l'augment de la durada a Barcelona i Girona, però no a Lleida i Tarragona. Tenir antecedents allarga la temporalitat dels procediments a Barcelona i Tarragona, però passa tot el contrari a Girona i Lleida.

Respecte al temps que es triga a resoldre els procediments segons el tipus de resolució, també és molt significativa la variabilitat entre províncies.

Durada del temps del *procediment base* segons les característiques del jove

Amb relació al gènere, els *procediments base* de l'any 2008 en què hi ha implicades dones han trigat, de mitjana, 410 dies (13,7 mesos), mentre que els que impliquen homes han trigat, significativament, més temps (446 dies; 14,9 mesos).

Quant a la nacionalitat, no hi ha diferències en el temps total que triguen els procediments pel fet que incloguin joves estrangers o nacionals. Sí que es troben procediments més curts de durada quan parlem de noies estrangeres.

Pel que fa a l'edat, tampoc no hi ha diferències en el temps total que triguen els procediments base.

Durada del temps dels *procediments base* segons si inclouen mesures cautelars

Els procediments que l'any 2008 han incorporat una mesura cautelar representen el 6,6% del total: el 3,9% han inclòs un internament cautelar i el 2,7% han inclòs una de les altres mesures cautelars.

Els procediments amb mesures cautelars són els que es resolen més ràpidament (330,7 dies per als que inclouen una mesura d'internament i 369,7

dies quan es tracta d'una de les altres, mentre que els procediments que no n'inclouen triguen una mitjana de 447,8 dies).

La mitjana del temps que duren les mesures cautelars és de 186,3 dies quan es tracta d'una mesura cautelar d'internament i de 300,1 dies quan es tracta de la resta de mesures cautelars.

Els joves amb delictes greus compleixen més temps de mesura cautelar (187,5 dies) que els joves amb delictes no greus (144,9 dies).

El temps segons la reincidència

S'han resolt més ràpidament els *procediments base* amb joves que no han tingut més procediments nous –per nous fets delictius– oberts durant la tramitació d'aquest *procediment base*. La diferència de temps és d'1 més i mig més de durada quan sí que hi ha hagut nous procediments.

Cometre nous fets quan encara no s'ha resolt el *procediment base* és un indicador molt potent de reincidència posterior.

Curiosament, els procediments amb joves implicats que després han estat reincidents s'havien resolt més ràpidament que els que inclouen joves no reincidents, amb una mitjana de temps de diferència de 3 mesos i mig.

Resoldre més ràpidament no és garantia d'eficàcia, si més no en termes de reincidència. No obstant això, cal tenir present que els procediments resolts més ràpidament corresponen majoritàriament als delictes considerats greus en aquest informe i, per tant, en bona lògica, amb més risc de tornar a aparèixer com a reincidents.

El temps en els procediments que inclouen un procés positiu de MRM

Mentre que el temps en la resta de procediments ha augmentat el 2008 respecte a 2005, en els procediments de MRM, la mitjana del temps que es triga a resoldre-los s'ha mantingut similar (296,6 dies l'any 2008 enfront dels 300,9 dies l'any 2005).

S'ha aplicat l'MRM amb resultat positiu al 24,1% dels *procediments base* de l'any 2008.

Els procediments que incorporen una mediació positiva triguen una tercera part menys de temps que la resta.

El comportament de les variables controlades en l'estudi és molt similar en els procediments que inclouen un procés de MRM i en la resta de procediments. Per tant, les explicacions que hem anat donant respecte a la incidència d'aquestes variables en la durada del procediments són totalment extrapolables als *procediments base* que inclouen un programa de MRM.

4. Recomanacions

Com hem apuntat en l'apartat de conclusions, la incidència del temps en l'efectivitat de la justícia penal de menors es pot observar des de dues perspectives principals: d'una banda, la celeritat com a eficiència; i, de l'altra, la incidència de la celeritat en l'eficàcia de la pena o de la resposta que l'infractor pugui rebre. Les recomanacions també les agrupem en dos grups, segons aquestes dues perspectives.

Pel que fa a l'eficiència del sistema en la gestió dels assumptes penals amb menors:

1. Els terminis de resolució dels procediments penals juvenils s'haurien d'intentar escurçar. L'objectiu final hauria de ser l'establiment d'uns temps estàndards que concretin en l'entorn català el que, amb diferents paraules, els estudis i la legislació descriuen com "termini raonable" (el termini més breu possible que respecti les garanties processals). Una primera fita podria ser recuperar les mitjanes de 2005 ja que el temps de resolució dels procediments penals juvenils ha augmentat entre els dos períodes estudiats (2005 i 2008), principalment en el temps que impliquen els tràmits que duen a terme els jutjats.
2. D'altra banda, també s'ha vist que els territoris no tenen un comportament homogeni i hi ha força variabilitat. Caldria analitzar amb estudis qualitius i amb més profunditat els motius i justificacions d'aquests desequilibris abans de poder-hi fer propostes de millora ajustades.
3. El 22,4% dels *procediments base* estudiats s'han tramitat per faltes i han tingut una durada mitjana de 12,9 mesos. Atesa la poca entitat d'aquests fets delictius en relació amb el cost que implica la tramitació, entenem que cal seguir apostant sempre que sigui possible per una resposta extrajudicial, potser diversificant més les alternatives per als casos que no s'avinguin a mediació o per als quals aquesta no sigui la proposta de procés més adequada. També és important no permetre la prescripció dels fets, ja que pot donar a les parts una sensació d'impunitat o de manca de resposta.

Pel que fa a l'eficàcia:

4. No hem trobat cap evidència que ens pugui fer afirmar que anar més ràpid en la resolució dels procediments sigui millor en termes de l'eficàcia de la pena o de la resposta que rep el menor en termes de reinserció i reincidència. Una hipòtesi lògica, en aquest sentit, seria pensar que una resposta propera als fets és més efectiva que una altra d'allunyada en el temps, però els nostres resultats no avalen aquest apriorisme, o, si més no, generen contradiccions i dubtes, com també les hem recollit d'alguns dels estudis internacionals que hem exposat en el marc teòric d'aquesta recerca. Això ens fa pensar que cal dur a terme recerques més qualitatives que permetin fer una anàlisi completa de les variables que intervenen en l'eficàcia de les penes i, entre elles, valorar la influència del temps.
5. Caldria arribar a establir uns intervals de temps raonables en els quals es donin els millors resultats, combinant-hi l'eficiència del sistema i l'eficàcia de la pena.
6. En altres recerques que vulguin continuar aquesta línia d'estudi, cal recomanar que es faci recerca relativa als *temps subjectius* percebuts pels implicats (infractors, víctimes i agents que hi intervenen). Probablement, aquests temps tinguin més rellevància que els temps objectius que hem analitzat en aquest estudi.

Tot i que no té a veure amb la incidència del factor temps, en la recerca hem trobat que una tercera part dels *procediments base* han tingut nous procediments oberts per nous fets delictius comesos pels joves infractors. Hem vist que aquesta variable és molt predictiva de noves i repetides reincidències. Si un jove comet nous fets delictius, malgrat estar sotmès al control i a l'actuació dels diferents operadors jurídics durant el *procediment base*, la situació ha de crear alerta, ja que és un factor predictor molt rellevant de noves reincidències. Caldrà doncs, tenir-ho molt en compte en el procés que se segueixi amb el jove i la resposta que se li doni.

